

NATO ve TÜRKİYE

Doç. Dr. A. Halûk ÜLMAN

I

Önümüzdeki yıl yirminci yaşını dolduracak olan Kuzey Atlantik Andlaşması, 4 Nisan 1949'da, oniki Batılı devlet arasında imzalanmıştı.¹ Bu oniki devlete, 1952 Şubatında Türkiye ve Yunanistan, 1955 Mayısında da Federal Almanya katılmışlardır.

Andlaşmada çeşitli amaçlar sıralanmış olmakla beraber,² NATO'yu kuran devletlerin asıl amacı, o sırada Avrupa'da çok korkulan Sovyet yayılmasını durdurmaktır. Nitekim, Andlaşmanın 4'üncü maddesinde, içlerinden herhangi birinin ülke bütünlüğü, siyasal bağımsızlığı, ya da güvenliği tehdit edildiği zaman üyelerin birbirleriyle danışacakları belirtildikten sonra, 5'inci maddede de şöyle denilmektedir :

«Taraflar, içlerinden birine ya da birkaçına karşı Avrupa'da ya da Kuzey Amerika'da girişilecek silâhlı bir saldırının bütün taraflara yöneltilmiş bir saldırı sayılması ve böyle olunca da, taraflardan herbirinin, böyle bir saldırı karşısında ... Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği

(1) Bu devletler şunlardır : Belçika, Birleşik Amerika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere, İtalya, İzlanda, Kanada, Lüksemburg, Norveç ve Portekiz.

(2) Bu amaçlar, ikinci maddede şöyle sayılmaktadır : «Taraflar, kendi hür müesseselerini takviye, bu müesseselerin dayandığı prensiplerin daha iyi anlaşılmasını temin ve istikrar ve refahı sağlamaya has şartları geliştirmek suretiyle, milletlerarası barışçı ve dostça ilişkilerin gelişmesine yardım eyleyeceklerdir. Taraflar, milletlerarası ekonomik siyasetlerindeki bütün aykırılıkları gidermeye çalışacaklar ve içlerinden herbiri ya da hepsi arasındaki ekonomik işbirliğini teşvik eyleyeceklerdir.» Ancak güvenlik endişelerinin azalmaya yüz tuttuğu ve Andlaşmanın bir savunma paktı olarak anlamını kaybetmek tehlikesile karşılaşıldığı zamanlar hatırlanan bu maddedeki amaçlara ulaşmak, şimdiye kadar mümkün olmuş değildir.

yeniden kurmak ve sağlamak amacıyla, *silâhli kuvvet kullanılması da dahil olmak üzere, gerekli göreceği davranışa* tek başına ve öteki taraflarla mutabakat halinde hemen başvurmak suretiyle saldırıya uğrayan taraf ya da taraflara yardım eylemesi hususunda mutabık kalmışlardır.»

* *
*

İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra Sovyetler Birliği'nin Avrupa ülkelerinde komünist düzenler kurmak istediği pek iyi bilinen bir gerçektir. Nitekim, 1947 yılının başından 1948 Martına kadar geçen süre içinde Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Doğu Almanya, Polonya, Macaristan ve Çekoslovakya'da bu amacına ulaşmıştır da.. Bu ülkeleri komünistleştirmek Sovyetler için zor olmamıştır. Çünkü bunlar zaten savaş sırasında Sovyet işgali altına girmişlerdi; üstelik, buralarda iyi örgütlenmiş, kuvvetli komünist partileri de vardı. Sovyet işgali altında yapılan seçimlerde bir kez çoğunluğu kazandıktan sonra, bu komünist partileri ötekileri ya kendileriyle işbirliğine zorlamışlar, ya da kanun - dışı etmişlerdir.

Sovyetler Birliği Doğu Avrupa ülkelerini Batılılarla savaşa tutuşmadan komünistleştirmiştir. Zaten, böyle bir savaşa tutuşacağını anlasaydı, işin içine Birleşik Amerika'nın da karışmasından çekinerek, herhalde bunu göze alamazdı. Nitekim, İran, Türkiye ve Yunanistan'ı da kendi deneti altına almak için yaptığı çalışmalar Truman Doktrinile karşılaşınca, gerilemek zorunda kalmıştır. Çünkü, o günlerde Sovyetlerin elindeki büyük ve kuvvetli kara ordusuna karşılık,³ Birleşik Amerika'nın elinde de atom bombası vardı. Atom tekeli Atlantığın ötesinde kaldığı sürece, kimse Sovyetler Birliği'nin yeni bir genel savaş çıkarmaya cesaret edebileceğini düşünmemiştir.

Ancak, Birleşik Amerika'nın atom tekeli kendi elinde tutması başka, depolarındaki atom bombalarını Avrupa'ya yönelecek bir Sovyet saldırısına karşı kullanması daha başka bir şeydi. Nitekim, Batı Avrupalı yöneticiler, kendilerine bir ittifak bağıyla bağlanmadıkça, Birleşik Amerika'nın Batı Avrupa'ya yöneltilecek bir Sovyet saldırısı karşısında seyirci kalmasından korkmuşlardır. Gerçekten, İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra Amerikan kamu oyunda

(3) Almanya'nın teslim olduğu sırada Avrupa'daki Batılı kuvvetlerin sayısı beş milyonu bulurken, bir yıl sonra bu sayı bir milyonun altına düşmüştü. Buna karşılık, Sovyetler Birliği 1946 yılında dört milyondan fazla insanı silâh altında tutuyordu.

büyük bir barışçılık akımı başlamıştı. Amerikan ulusu artık dünyanın dört bir yanına dağılmış çocuklarının geri dönmesinden başka birşey istemiyordu. Temelleri daha savaş içinde atılan Birleşmiş Milletler Teşkilâtına, barışın korunması yönünden büyük ümitler bağlanmıştı. Üstelik, savaş içinde Alman kuvvetleri karşısında gösterdikleri direnme ve yüksek savaşçılık nitelikleri, Sovyetleri Amerikan kamu oyununun gözünde çok yüceltmmişti. Nihayet, Avrupalı devlet adamları, Amerikalı yöneticilerin o sırada Avrupa'ya yönelecek bir Sovyet saldırısını Birleşik Amerika'nın güvenliği ve çıkarları bakımından tehlikeli göreceklere de emin değildiler. İşte bütün bu nedenlerle, Batı Avrupa devletleri, İkinci Dünya Savaşının hemen sonrasında başlayarak, Birleşik Amerika'yı kendilerine bir ittifak bağıyla bağlamak istemişlerdir.

Amerikan yöneticileri, Avrupa'daki Sovyet tehlikesinin en belirli ve yoğun olduğu 1945 - 1948 yıllarında Avrupalı devlet adamlarından gelen ortak savunma çağrılarına pek kulak vermemişlerdir. Çünkü, bu yıllarda, Amerikan kamu oyununun yukarıda sıraladığımız eğilimlerinin yanısıra, Amerikalı yöneticiler böyle bir savunma düzenini kendi çıkar ve güvenlikleri bakımından gerekli de bulmuyorlardı. Bu yüzden ki, 1948 ortalarına kadar, Birleşik Amerika'yı kendi yanlarına çekmek isteyen Batı Avrupa devletlerine, herşeyden önce kendi aralarında anlaşarak Avrupa savunmasını kendi başlarına sağlamalarını öğütlemişlerdir. İngiltere, Fransa ve Benelux devletlerinin, 17 Mart 1948'de Brüksel'de bir karşılıklı yardımlaşma andlaşması imzalamaları, Birleşik Amerika'dan gelen bu telkinler üzerinedir. Öteyandan, Amerikan yöneticilerinin, bu sırada herşeyden çok Batı Avrupa'nın ekonomik kalkınmasıyla ilgili olduklarını görüyoruz. Bu ilginin başlıca iki nedeni vardır. Birincisi, Amerikan yöneticilerine göre, eğer Batı Avrupa ülkeleri savaş içinde bozulan ekonomik düzenlerini yeniden kurarlarsa, komünizmin buralardaki yayılma şansı azalacaktı. İkincisi, Batı Avrupa'nın ekonomik kalkınması sağlanırsa uluslararası ticaretin yeniden canlanması sağlanacaktı ki bundan en çok yararlanacak da, o sırada en kuvvetli ekonomiye sahip bulunan Birleşik Amerika olacaktı. İşte, 1947 yılında uygulanmaya başlanan Marshall Plânının arkasında yatan nedenler de bunlardır.

* *
*

Amerikan yöneticilerinin Avrupa'dan gelen ortak savunma çağrılarını karşısındaki tutumlarının 1948 ortalarından başlayarak değiştiğini görüyoruz.

Bu değişmede çeşitli etkenlerin payı vardır. Bunların birincisi, Amerikan kamu oyundaki yeni gelişmelerdir. Bu kamu oyu, savaş sonrası düzeni için o kadar ümit bağladığı Güvenlik Konseyinin Sovyet vetosu yüzünden işlemez duruma geldiğini görmüş ve eski dostun karşısındaki anlayışlı tutumunu değiştirmeye başlamıştır. İkincisi, Amerikan yöneticileri Sovyetler Birliği'nin artık yalnız Avrupa'da değil, fakat kendi etki alanları içinde saydıkları Uzak Doğu da dahil, dünyanın çeşitli kesimlerinde yayılmak istediğini sanmışlar;⁴ o zamana kadar sömürge yönetimi altında bulunan topraklardaki direnme akımlarını komünist oyunu olarak değerlendirmişlerdir. Üçüncüsü ve en önemlisi, Birleşik Amerika, 1948 yılından başlayarak, Sovyetler Birliği'nin de günün birinde atom bombası sahibi olmasından korkmuştur.⁵

Atom tekeli Birleşik Amerika'nın elinde kaldıkça ve bu devlet, Avrupa'daki üslerinde tuttuğu B - 36, B - 47 ve B - 52 tipi uzun yollu bombardıman uçaklarıyla atom bombalarını Sovyet toprakları üzerine taşımak yeteneğini korudukça, Sovyetler Birliği'nin Amerikan çıkarlarına doğrudan doğruya dokunacak davranışlarda bulunması beklenemezdi. Zaten bir bakıma da bunun içindir ki, biraz yukarıda da belirttiğimiz gibi, Washington 1948 yılı ortalarına kadar Avrupa ülkeleriyle bir ortak savunma bağlantısına girmeyi gerekli görmemiş; Avrupa başkentlerinin çağrılarına kulak vermemiştir.

Fakat Sovyetler Birliği günün birinde kendi atom bombasını yapınca durum ne olacaktır? O zaman Birleşik Amerika'nın elindeki ve şimdilik açık bir çatışmayı önleyen atom tekeli kaybolacak; kendi atom silâhlarının şemsiyesine sığınacak olan Sovyetler Birliği, üstün kara gücüne dayanarak dünyanın çeşitli kesimlerinde istediği gibi genişleyecektir. Başka bir deyişle, karşılıklı kullanma tehdidi atom silâhlarına başvurulmasını önleyecek, bütün dünya yeniden atom - bombası - öncesinin savaş kurallarına, klâsik stratejiye dönüşecektir. Bu kurallar ise, dünyanın her yönünde karşısına yeteri kadar asker çıkarılmadıkça, kara gücü çok üstün olan Sovyetler Birliği'nin yararına işleyecektir.

O halde ne yapılmalıdır? Yapılacak şey, atom - bombası - öncesinin savaş kurallarıyla birlikte atom - bombası - öncesinin denge

(4) Özellikle Çin'deki komünist akımın başarıya doğru yönelmesi, Birleşik Amerika'yı endişelendiren olayların en önemlilerindendir.

(5) Başkan Truman'ın anılarından öğrendiğimize göre, Amerikalı uzmanlar Sovyetler Birliği'nin en geç 1952 yılında atom bombası yapabileceğini düşünüyorlardı.

kurallarına da dönmektir. İşte Birleşik Amerika bu düşünceyledir ki, 4 Nisan 1949'da, uzun bir çekimsizlik döneminden sonra Batı Avrupa ülkeleriyle birlikte Kuzey Atlantik Andlaşmasını imzalamıştır.

Bu andlaşma, Birleşik Amerika'nın artık bütün dünyada Sovyetler Birliği karşısında uygulamaya başlayacağı «durdurma» (*containment*) politikasının ilk adımıdır. Bu adımın arkasından sırasıyla Güney - Doğu Asya Savunma Paktı (SEATO), Pasifik Güvenlik Örgütü (ANZUS), Bağdat Paktı ve Birleşik Amerika'nın çeşitli ülkelerle imzaladığı ikili güvenlik andlaşmaları gelecektir.

II

Sovyetler Birliği ilk atom bombasını Amerikalı uzmanların öngördüğünden çok daha önce, 1949 Ağustosunda patlatmıştır. Onun hemen arkasından da Kore savaşı çıkmıştır.

Kore savaşı çıktığı zaman Sovyetler Birliği'nin elinde de atom bombası vardı ama, çekirdekli üstünlük hâlâ Birleşik Amerika'nındı. Birleşik Amerika'nın bu üstünlüğüne rağmen çıkan Kore savaşında, Stalin'in eğer savaş Çin'e aktarılacak olursa Sovyetler Birliği'nin duruma seyirci kalmayacağını bildirmesi, Washington ile Batılı başkentlere, o zamana kadar çıkamayacağı düşünülen bir genel çatışmanın artık hiç de umulmadık birşey olmadığını anlatmıştır. Kuzey Atlantik Andlaşmasının bugün NATO dediğimiz örgüt içinde ortak bir savunma düzeni olarak geliştirilmesi ve bir ortak savaş stratejisi çizilmesi, bu gerçeğin anlaşılmasından sonradır.⁶

(6) NATO'nun bugünkü örgütünü kısaca şöyle özetlemek mümkündür: NATO'nun en yüksek karar organı, Bakanlar Konseyidir. Yılda iki defa toplanan bu Konseye üye devletlerin Dışişleri Bakanları ile konuşulacak konularla ilgili öteki Bakanlar katılırlar. Ayrıca, bu Konseyin yanısıra gene yılda iki defa toplanan ve üye devletlerin Genelkurmay Başkanlarından kurulu bir Savunma Komitesi vardır. NATO'da günlük kararlar, her üyenin temsilcisinden kurulu Daimî Konsey tarafından alınır ve başında bir Genel Sekreterin bulunduğu geniş bir sekreteryaya tarafından yürütülür. Çeşitli komisyonlarla komiteler askerî, siyasî ve ekonomik sorunlar üzerinde hazırlıklar yaparlar. Askerî örgüte gelince, Kuzey Atlantik Andlaşmasının kapsamına giren bölge üç başkumandanlığa (Avrupa Müttefik Kuvvetler Başkumandanlığı -ki buna kısaca SACEUR, karargâhına da SHAPE adı verilmektedir-, Atlantik Kumandanlığı, Manş Kumandanlığı) ve bir stratejik bölgeye (Birleşik Amerika-Kanada Stratejik Bölge Grubu) ayrılmıştır. Avrupa Müttefik Kuvvetler Başkumandanlığı (SACEUR) dört kumandanlığa ayrılmış olup, Türk kuvvetleri, bunlardan biri olan Akdeniz Kumandanlığına bağlı Kuzey-Akdeniz bölge kumandanlığının emri altına verilmişlerdir.

Türkiye'nin NATO'ya katılması da, gene bunun üzerinedir.

* *

*

Türkiye, İkinci Dünya Savaşının bittiği sıralarda önce Doğu'daki toprakları ve Boğazlar üzerindeki Sovyet isteklerle,⁷ ondan sonra da bu istekleri gerçekleştirmeye kararlı görünen Sovyetler Birliği'nin ağır baskısıyla karşı karşıya kalınca, güvenliği bakımından büyük endişe duymuştu.

Gerçi 1939 yılında imzalanan Türk - İngiliz - Fransız anlaşması hâlâ yürürlükte bulunuyordu ama, Türkiye buna güvenememiştir. Çünkü, savaş içinde, bu anlaşmaların açık yüklemelerine rağmen tarafsız kalmıştı ve şimdi İngiltere ile Fransa da bunu ileri sürerek Türkiye'nin yardımına gelmekten kaçınabilirlerdi. Kaldı ki, yardıma gelmek isteseler bile, Birleşik Amerika'nın desteği olmadan kendilerini savunacak durumda değildiler. Onun içindir ki, Ankara, Sovyet tehdit ve baskılarıyla karşı karşıya kalınca, Washington'un yardımını aramıştır.

Ancak, Birleşik Amerika 1947 yılına kadar Türkiye'nin yardımına gelmemiş ve Türkiye, en buhranlı günlerini, yalnız başına direnmekle geçirmiştir. Başkan Truman 1947 başlarında ünlü doktrinini ilân edip Türkiye'ye askerî yardım yapmaya başladığı sırada,⁸ ül-

(7) Sovyetler, Türkiye üzerindeki isteklerini 7 Haziran 1945'te o zaman Moskova'da Türk Büyükelçiliği yapan Selim Sarper'e açıklamışlardır. 19 Mart 1945 tarihinde Türkiye'ye verdikleri bir nota ile süresi 1945 Kasımında bitecek olan 17 Aralık 1925 tarihli Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Andlaşmasının günün koşullarına uydurulması gerektiğini ileri süren Sovyetler, Sarper'e bu konuda yaptığı zemin yoklaması sırasında, eğer kendileri anlaşmak istiyorsa Türkiye'nin şu istekleri kabul etmesi gerektiğini söylemişlerdir : (i) 16 Mart 1921 tarihli Moskova Andlaşmasıyla tesbit edilen Türk-Sovyet sınırında bazı değişiklikler yapılması; (ii) Boğazların Türkiye ile Sovyetler Birliği tarafından ortak savunulması ve bunun sağlanması için de Sovyetlere Boğazlarda deniz ve kara üsleri verilmesi; (iii) Boğazlar rejimini tesbit eden Montreux Sözleşmesinin Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında imzalanacak bir anlaşma ile değiştirilmesi. Sarper, bu istekleri, Ankara'ya bile danışmadan, hemen reddetmiştir.

(8) Truman Doktrininin ilânından sonra, 12 Temmuz 1947 tarihinde Türkiye'ye yapılacak Amerikan askerî yardım konusunda, Türkiye ile Birleşik Amerika arasında bir anlaşma imzalanmıştır. «Türkiye'ye Yapılacak Yardım Hakkında Anlaşma» başlığını taşıyan bu belgenin 4'üncü maddesi, sonradan, Kıbrıs bunalımı sırasında, Başkan Johnson'a Türkiye'nin yardım olarak Birleşik Amerika'dan aldığı silâhların onun rızası olmadan yardım amaçlarının dışında kullanamayacağını hatırlatmıştır.

kemiz üzerinde ağır Sovyet baskısı zaten dinmeye başlamıştı. Kal-
dı ki, bu doktrin iki taraflı bir savunma andlaşması da değildi. Bu
bakımdan, Türkiye'yi bir ölçüde ferahlatmakla birlikte, güvenlik
endişelerimizi karşılamaya yetmemiştir.

1949 Nisanında Kuzey Atlantik Andlaşması imzalanınca, Türki-
ye'nin endişeleri daha da çoğalmıştır. Türk yöneticileri, bu Andlaş-
manın dışında bırakılınca, Türkiye'nin Batılılar tarafından gözden
çıkarıldığını sanmışlardır. Üstelik, o zamana kadar Truman Dok-
trini gereğince yalnız Türkiye ve Yunanistan'a yapılan Amerikan as-
kerî yardımı, NATO'nun kurulmasından sonra Batı Avrupa ülkele-
rine de uzatılıyordu ki, Türkiye bunun kendisine yapılanı azaltma-
sından da korkmuştur. İşte bu iki nedenlerdir ki, 1949 Nisanından
başlayarak önce kendisinin de NATO'ya alınması için çalışmış; bu
çalışması boşa gidince de ortaya bir Akdeniz Paktı tasarısı atmıştı.⁹

Türkiye'nin NATO'ya katılmak için yaptığı çalışmalara, Ameri-
kan hükûmeti, Amerikan kamu oyunun Batı Avrupa'da girişilen yük-
lemlere bile güç razı olduğu, bunların Doğu Akdeniz'e kadar uzatıl-
ması hiç razı olmayacağı karşılığını vermişti. Akdeniz Paktı ise, Ak-
deniz'den çok Orta Doğu'daki çıkarlarıyla ilgili olan İngiltere'nin
hoşuna gitmemiştir.

Fakat Kore savaşı üzerine durum değişmiştir. Birleşik Ameri-
ka, bu savaşla birlikte, kendi elindeki çekirdekli üstünlüğe rağmen
dünyada silâhlı çatışmalar çıkabileceğini anlamış ve en çok, bun-
dan sonra sıranın Yugoslavya'ya gelmesinden korkmuştur. Bilindi-
ği gibi, bu ülke 1948 yılında Stalin'le bozuşup Kominform'dan çe-
kilmisti ve o zamandanberi ağır Sovyet baskısıyla karşı karşıya bu-
lunuyordu. NATO Avrupa Kuvvetleri Başkumandanı General Eisen-
hower, Yugoslavya'nın bir Sovyet saldırısından korunabilmesi için
bu örgütün güney - doğu kanadının kuvvetlendirilmesini istemiştir.
Bunun yanısıra, Amerikan strateji uzmanları, Avrupa'da bir savaş

latmak yeteneğini vermiştir. Gerçekten, bu maddeye göre, «Türk hü-
kûmeti, Birleşik Devletler hükûmetinin muvafakati olmadan... (yardım
olarak aldığı) maddeler ve malûmatın verildikleri gayeden başka bir
gayede kullanılmasına müsaade etmeyecektir.»

- (9) Aslında, Türk hükûmeti bu tasarıyı ortaya ilk olarak 1948 yılında, altı
Batı Avrupa devleti arasındaki Brüksel Paktının imzasından hemen
sonra ve onun verdiği ilhamla atmıştı. Bu tasarıya göre Türkiye, Yu-
nanistan, İtalya ve Fransa arasında imzalanacak Akdeniz Paktına, zama-
nı gelince, Akdeniz'de, özellikle Doğu Akdeniz'de çeşitli çıkarları olan
İngiltere ile Birleşik Amerika da katılmalıydı. Fakat, bu tasarı İngil-
tere ile Birleşik Amerika'nın iltifatını kazanamamıştır.

çıkarsa, Kafkaslardaki petrol ve Urallardaki endüstri bölgelerinin bombalanması gereğini de savunmaya başlamışlardır.

O sırada Birleşik Amerika'nın elinde kendi topraklarından, ya da Batı Avrupa'daki üslerinden kalkıp bu bölgelere ulaşacak kadar uzun yollu bombardıman uçakları yoktu. Bunun için, Sovyetlerin komşusu Türkiye'den üs kiralanması düşünülmüştür. Fakat NATO'ya katılmayı Türkiye'nin güvenliği için kaçınılmaz gören Cumhuriyet Halk Partisinden 1950 Mayıs'ında iktidarı devralan Demokrat Parti, seçim kampanyası sırasında büyük bir sorun yaptığı bu girişi gerçekleştirmek için,¹⁰ Türk topraklarında Birleşik Amerika'ya üs verilmesini NATO'ya alınmak koşuluna bağlamıştır. Birleşik Amerika da, Avrupa savunması bakımından o kadar gerekli gördüğü bu üslere kavuşabilmek için, Türkiye'yi NATO'ya almaktan başka çare görememiştir.

Türkiye'yi NATO içinde değil, fakat bölgedeki İngiliz çıkarlarını koruyacak bir Orta Doğu Paktı içinde, hattâ başında görmek isteyen İngiltere'ye de, Demokrat Parti iktidarı tarafından, NATO'ya girişin rüşveti olarak, böyle bir Pakta öncülük yapmak sözü verilmiştir. Bu söz, sonradan, Türkiye'nin başına Bağdat Paktı derdini açacaktır.

* *
*

Türkiye NATO'ya katıldıktan bir yıl sonra, 1953'te Stalin ölmüş, onun yerine geçen yeni Sovyet yöneticileri İkinci Dünya Savaşı sonunda Türkiye'ye yöneltilen Sovyet isteklerinin geri alındığını bildirmişlerdir. Bundan başka, uluslararası alanda, «barış içinde birarada yaşama» (*coexistence pacifique*) adını verdikleri yeni bir politika izlemeye başlamışlardır. Bütün bu gelişmeler, Türkiye'ye, Sov-

(10) Demokrat Parti, muhalefette olduğu yıllarda, NATO'ya girişi bir güvenlik sorunundan çok bir iç politika sorunu olarak görmüştü. Demokrat Partili liderlerin 1950 seçim kampanyası sırasında yaptıkları konuşmalardan, NATO'ya katılmayı, Türkiye'deki demokratik düzenin geleceğini güvence altına almak için kaçınılmaz buldukları anlaşılıyor. 1946 seçimleri sırasında başlarına gelenleri bir türlü unutamayan Demokrat liderler, Atatürk dönemindeki çok partili düzen denemelerinin ulaştığı sonuçları da hatırlayarak, İnönü yönetiminin de günün birinde demokrasiye paydos diyeceğinden korkmuş olmalıydılar. Oysa, Batılı demokrasilerin «ortak cephe»si demek olan NATO'ya katılmak, iktidarı muhalefete karşı böyle bir oyun oynamaktan alakoyabilecekti. İşte bu düşünceyledir ki, bütün seçim kampanyası boyunca, Cumhuriyet Halk Partisini Türkiye'nin güvenliğini sağlayamamış olmaktan çok, ülkemizi «Batılı demokratik cephe» dışında bırakmakla suçlamışlardır.

yetler Birliği karşısında daha esnek bir politika izleyebilmek yeteneği veriyordu. Fakat Türkiye, çeşitli nedenlerle, bu fırsatı kullanamamış ve 1952 - 1960 yılları arasında körükörüne bir Batı bağıllığı politikası izleyerek kendisini Batının Sovyet sınırındaki ileri karakolu durumuna düşürmüştür.

Türkiye'yi bu duruma düşüren çeşitli nedenlerin başında, hiç şüphesiz, güvenlik endişesi geliyor. Kaynağını tarihten alan bir güvensizlikle, Türk yöneticileri devamlı olarak Sovyetler Birliği karşısında dikkatli davranmak zorunu duymuşlardır. Fakat bir kez NATO'ya katıldıktan sonra, bu güvensizlik köklü biçimde giderilmiş olmak gerekirdi. Oysa Demokrat Parti yöneticileri NATO'ya katılmakla yetinmeyerek, Birleşik Amerika ile daha sıkı ilişkiler kurabilmek için, ortak güvenlik çerçevesini çok aşan bağlantılara sürüklenmişlerdir.

Demokrat Parti yöneticileri neden Birleşik Amerika ile NATO çerçevesini çok aşan, sıkı ilişkiler kurmak istemişlerdir? Bu sorunun başlıca iki karşılığı vardır. Birincisi, Demokrat Parti liderleri Batıya daha çok ve daha sıkı bağlanmayı bir iç politika felsefesi yapmışlardır. İkincisi, izledikleri ekonomik politika yüzünden devamlı olarak dış yardım almak gereğini duymuşlardır ve Birleşik Amerika'ya karşı ne kadar uysal davranırlarsa, o kadar çok dış yardım alabileceklerini sanmışlardır.¹¹

Türkiye'yi Batının ileri karakolu durumuna getirmek yolunda atılan ilk adım, Demokrat Parti iktidarınının 1954 Haziranında Birleşik Amerika ile imzalandığı bir ikili anlaşma, *Askerî Kolaylıklar Anlaşması*'dir.

Bu, Kuzey Atlantik Andlaşmasınının 3'üncü maddesile NATO üyelerininin 19 Haziran 1951'de imzaladıkları «*Kuzey Atlantik Andlaşmasına taraf devletler arasında kuvvetlerin statüsüne dair sözleşme*»'nin yüklemeleri gereğince yapılmış bir anlaşmadır. Kuzey Atlantik Andlaşmasınının 3'üncü maddesi, bu Andlaşmanının amaçlarınının, yani ortak savunmanının daha etkili bir biçimde sağlanabilmesi için, taraflar arasında sıkı işbirliği yapılmasını öngörmektedir. Kuvvetlerin statüsü sözleşmesi gereğince de, taraflar, bu işbirliğini gerçekleştirebilmek için, birbirlerinin topraklarında tesis kurmak, askerî per-

(11) Demokrat Parti yöneticilerininin Batı bağıllığını bir iç politika gereği ve zorunluğu saymaları sonunda geliştirdikleri dış politika görüşleri ve ekonomik zorunluklarının Demokrat Partininin dış politikasına etkileri konusunda geniş bilgi için, yakında yayınlanacak olan «*Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler, 1923-1968*» başlıklı incelememize bakılmalıdır.

sonel bulundurmak ve bunlara kendi kanunlarını uygulamak yeteneğini kazanmaktadırlar. Demokrat Parti iktidarı, Haziran 1954 *Askerî Kolaylıklar Andlaşması* gibi ondan sonra yapılan ve bugün o kadar tartışma konusu olan bütün ikili anlaşmaları da, işte bu iki kaynağa dayanarak imzalamıştır.

Haziran 1954 anlaşması Türkiye'de bir Amerikan stratetik hava üsüsünün (*İncirlik*) kurulmasını; Amerikan uçaklarının Esenboğa, Diyarbakır, Eskişehir ve İzmir hava alanlarından faydalanmalarını; Amerikan gemilerinin Türk limanlarında barınma ve tamir kolaylıklarından yararlanmalarını; çeşitli tesisler kurulabilmesi için Birleşik Amerika'ya Türk topraklarında «bilâbedel arazi tahsis» edilmesini öngörmektedir. Bu anlaşma, sonradan yapılan öteki ikili anlaşmalarla tamamlanınca Türkiye'de çok geniş ve etkili bir Amerikan izleme ve dinleme ağının kurulmasını sağladığı gibi, yapılan bazı ikili anlaşmalarla da Türkiye'deki Amerikan askerî personeline yargı ayrıcalıklarından özel posta servislerine, gümrükten arınmış satış kantinleri açılmasına kadar uzanan kolaylıklar tanınmıştır.

Birleşik Amerika ile Türkiye arasındaki ikili anlaşmalar Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayından geçirilmemişlerdir. Türkiye'nin NATO'ya girişini onaylayan 12 Şubat 1952 tarih ve 5886 sayılı kanunla yukarıda adını andığımız Kuvvetlerin Statüsü sözleşmesini onaylayan 5427 sayılı kanuna dayanan yürütme anlaşmaları biçiminde, ya Bakanlar Kurulu kararıyla Dışişleri Bakanlığına verilen yetkilerle, ya da teknik nitelikleri dolayısıyla askerî makamlar tarafından yapılmışlardır.¹² Başbakan Demirel'in 15 Ekim 1966 tarihinde yaptığı basın toplantısında verdiği bilgiden anlaşıldığına göre, ikili anlaşmaların sayısı 54'tür. Bunların üçü 1950 yılından önce ve 12 Temmuz 1947 tarihli yardım anlaşması gereğince yapılmışlardır. Geri kalanların otuzbiri 1950 - 1960 yılları arasındaki dönemde, yirmisi de 1960'dan sonra imzalanmıştır.¹³ Bunların yanısıra, çeşitli yetkililer kademesinde yapılmış yirmi kadar da sözlü anlaşma vardır.

III

Birleşik Amerika'nın NATO üyelerinden birine karşı yapılacak bir Sovyet saldırısına seyirci kalmayacağı ve gerekirse elindeki çe-

(12) Bakınız : Sezai Orkunt (Emekli Tümamiral), «Yine İkili Anlaşmalar,» *Cumhuriyet*, 24 Ekim 1967.

(13) Bakınız : *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, 25 (Ekim 1966), sh. 77.

kirdekli gücü kullanacağı bilindiği sürece, öteki üyeler gibi Türkiye de kendisini güvenlik içinde görmüştür.

Gerçekten, 1950 - 1957 yılları arasındaki NATO stratejisi, Birleşik Amerika'nın elindeki çekirdekli güce dayanıyordu. Bu dönemde Avrupa devletlerinin Sovyet bloku karşısındaki klâsik kuvvetleri çok yetersiz olduğu halde¹⁴ Birleşik Amerika çekirdekli güç bakımından Sovyetler Birliğinden daha önde görülüyor ve bu gerilikten korkacak Sovyetler Birliği'nin Avrupa'da hiçbir maceraya girişemeyeceği sanılıyordu. Bunun içindir ki, bu dönemde, NATO'nun klâsik gücü üzerinde fazla durulmamıştır. Eğer Sovyetler Birliği Birleşik Amerika'nın elindeki çekirdekli üstünlüğe rağmen Avrupa'da bir savaş çıkaracak olursa, o zaman NATO kuvvetlerine düşecek görev, Amerikan çekirdekli gücü kullanılıncağı kadar düşmanı «en doğu»'da, yani Batı Almanya sınırlarında oyalmaktan ibaretti.

Fakat durum 1957 yılı sonunda birdenbire değişmiştir.

Sovyetler 1957 Ekiminde ilk yapma uydularını uzaya fırlatmışlardı. Bu, Sovyetler Birliği'nin uzun menzilli füzelerini (I.C.B.M.) başarıyla geliştirmiş olması demektir. O sırada Birleşik Amerika'nın elinde yalnızca orta menzilli füzeler bulunduğu için (I.R.B.M.) olay Batıda büyük bir endişe uyandırmıştır.

* *

*

İlk Sovyet yapma uydusunun (*Sputnik*) önce NATO üyelerinin tümü üzerinde genel, sonra da Türkiye üzerinde özel bazı etkileri olmuştur.

Sputnik'in NATO üyelerinin tümünü ilgilendiren ilk etkisi, Batı dünyası içinde bugün gördüğümüz derin parçalanmaları başlatmış olmasıdır.

Birleşik Amerika 1950 - 1957 yılları arasındaki dönemde çekirdekli gücünü hiç çekinmeden Avrupa savunmasının arkasına koyarken, kendi topraklarının ulaşılmazlığına, vurulmazlığına güveniyordu. Oysa Sovyetlerin uzun menzilli füzelerini geliştirmeleri, Amerikan topraklarının dokunulmazlığına son vermiştir. Kendi varlığı

(14) 1957 yılında Doğu Avrupa'da Sovyet bloku üyelerinin çoğu zırhlı ve motorlular olan tümenlerinin toplamı 88 iken, NATO'nun Batı Avrupa'daki tümen sayısı yirmiye zor ulaşıyordu. Bu sayıya da, ancak, Federal Almanya'nın silâhlendirilmesi ve 1955 yılında NATO'ya alınmasıyla erişilebilirdi.

böylece tehlikeye girdikten sonra, Birleşik Amerika artık Sovyetler Birliği'ne karşı çekirdekli silâhlarını kullanmaya cesaret edebilecek midir? Bu soruya şimdiye kadar çeşitli karşılıklar verilmiştir ama, bunların hiçbiri şüphecilerin yüreğine su serpecek kesinlikte değildir. İşte Fransa, özellikle General de Gaulle'ün işbasına gelmesinden sonra bunun için kendi başına bir çekirdekli güç kurmaya çalışmakta; Federal Almanya bunun içindir ki, neresinden ve nasıl olursa olsun, çekirdekli tetiğe parmağını değdirmek istemektedir. Hem Fransa'nın NATO birliğini parçalayıcı bu davranışı önlemek, hem de Federal Almanya'nın endişelerini karşılamak için şimdiye kadar ortaya çeşitli tasarılar atılmıştır ama;¹⁵ bunlar, bir ölçüde kendi başına çekirdekli güç olmaya kararlı Fransa'nın direnmesi, bir ölçüde de Federal Almanya'yı bu yollardan çekirdekli tetiğe yaklaştırmak istemeyen Batı Avrupa ülkelerinin çekimsizliği yüzünden, hiçbir başarı kazanamamışlardır.

Sputnik'in NATO üyelerinin tümünü ilgilendiren ikinci etkisi, NATO stratejisi üzerinde olmuştur.

Biraz önce de belirttiğimiz gibi, 1950 - 1957 yılları arasındaki dönemde NATO stratejisi, Birleşik Amerika'nın, eğer Avrupa'ya bir Sovyet saldırısı olursa elindeki çekirdekli gücü kullanacağı varsayımı üzerine kurulmuştu. Çünkü, bu dönemde, Birleşik Amerika'nın bir Sovyet çekirdekli - karşı - darbesine uğramak korkusu yoktu. Oysa, Sovyetler Birliği'nin uzun menzilli füzelerini geliştirmesi sonucunda Amerikan topraklarının dokunulmazlığı ortadan kalkınca, o zamana kadar çekirdekli silâhların yalnızca Sovyetler Birliği'ni saldırıdan alakoyan korkutucu etkisi (*dissuasion*) iki taraflı işlemeye başlamıştır. Böyle olunca da, artık Sovyet çekirdekli gücünün karşı - darbesinden çekinmeye başlayan bir Birleşik Amerika'nın, Avrupa'ya yöneltilecek bir Sovyet saldırısını durdurmak için başka yolları denemeden, hemen çekirdekli silâhlara başvurması elbette beklenemezdi. Bu yüzden ki, 1957 Ekiminden sonra, o zamana kadar Amerikan çekirdekli gücüne dayanan NATO stratejisini değiştirmek gerekmiştir.

İki büyük devlet arasında çekirdekli silâhların korkutucu - etkisinin karşılıklı olarak işlemeye başlamasıyla kurulan dehşet dengesi, klâsik kuvvetlerin önemini kendiliğinden arttırmıştır. Elleriindeki çekirdekli güç bu iki üstün - devletin çekirdekli silâhları kul-

(15) Bunların başlıcaları Birleşik Amerika tarafından ortaya atılan Çok Taraflı Çekirdekli Güç (M. L. F.) ile İngiltere tarafından ileri sürülen Atlantik Çekirdekli Gücü (A. N. F.) dür.

lanmalarını karşılıklı olarak önlediği için, Avrupa'da çıkacak bir savaşın artık klâsik kuvvetlerle yapılacağı düşünülmüştür. Bu düşünceyle de, o zamana kadar önemsenmeyen NATO klâsik kuvvet durumu düzeltilmek, bu kuvvetler çoğaltılmak istenmiştir.

Sayıları çoğaltılacak bu kuvvetlere düşecek görev ne olacaktı? Bu sorunun da kesin karşılığı verilmiş değildir. Avrupa'daki Sovyet klâsik gücü, NATO kuvvetleri ne kadar çoğaltılırsa çoğaltılsın ezici kalacağı için, bir Sovyet saldırısını yalnızca bu kuvvetlerle durdurmak mümkün değildi. Gerçi bunları Batının Sovyetler Birliği'ne oranla daha iyi bir biçimde geliştirdiği taktik çekirdekli silâhlarla donatmak ve böylece NATO'nun savaş gücünü artırmak mümkündü. Nitekim, bir ölçüde öyle yapılmıştır da.. Ancak taktik çekirdekli silâhları kullanmak, hem daha geniş bir çekirdekli savaşa yol açabileceği için, hem de karar - verme mekanizmasının yarattığı güçlükler yüzünden, kolay olmayacaktı. Bu yüzden, 1957 Ekiminden sonra, NATO üyeleri ortak bir strateji üzerinde anlaşmakta büyük güçlük çekmişlerdir.

Bununla beraber, NATO'nun en kuvvetli üyesi olan Birleşik Amerika'nın yeni strateji konusunda kendine özgü düşünceleri vardı. Bu düşünceler, o zaman NATO Avrupa Kuvvetleri Başkomutanı olan General Norstad tarafından şöyle açıklanmıştır: Çekirdekli denge kurulduktan sonra, hiç değilse ilk ağızda, geniş çaplı bir çekirdekli savaş düşünülemez. Avrupa'da bir silâhlı çatışma çıkacak olursa, Batılılar ile Sovyetler Birliği arasında bu çatışmanın çekirdekli savaşa dökülmesini önleyecek görüşmeler yapılacak ve her iki tarafın da çıkarlarını bağdaştıracak bir uzlaşmaya varılacaktır. İşte NATO kuvvetlerine düşen görev, şimdi, çıkacak çatışmaları sınırlı tutmak ve taraflara, bu görüşmelerin yapılacağı «ara» yı (*pause*) sağlamaktır.

Yapılacak görüşmelerde anlaşmaya varılabilecek midir ve eğer varılamazsa, ne olacaktır? Birleşik Amerika bu konuda açık değildir. Norstad'a göre, eğer bir anlaşmaya varılamazsa, klâsik kuvvetler yönünden Sovyet üstünlüğü kesin olduğuna göre, o zaman çekirdekli silâhları kullanmaktan başka çare yoktur. Fakat biraz önce de belirttiğimiz gibi, bazı Batılı devletler, özellikle Fransa, Birleşik Amerika'nın kendi topraklarına yöneltilecek bir Sovyet çekirdekli - karşı - saldırısı korkusundan bir çatışma durumunda Sovyetler Birliği'le mutlaka anlaşmak isteyeceğini düşünmüş ve bu anlaşma sırasında Avrupa'nın pazarlık konusu olmasından ürkmüştür. Onun yanısıra Federal Almanya da Almanya'nın pazarlık konusu olabilece-

ğini sanmıştır. Pazarlık konusu olmaya en kuvvetli adaylardan biri görünen Türkiye'de ise, böyle bir olasılığın üzerinde ancak yeni yeni düşünülmektedir.

* *
*

Amerikan yöneticilerinin çekirdekli denge çağında izlenecek strateji konusundaki düşüncelerinin, Başkan Kennedy'nin 1961 yılında işbaşına gelmesiyle birlikte, yavaş yavaş kesinlik kazandığını görüyoruz. Bu gelişme sonunda ortaya çıkan yeni stratejiye «*esnek karşılık*» (*Flexible response*) adı verilmektedir.

Bilindiği gibi, General Norstad'ın geliştirdiği teoriye göre, bir çatışma üzerine yapılacak pazarlıkta anlaşmaya varılamazsa ve ancak o zaman, geniş çaplı bir çekirdekli savaşa gitmekten başka çare yoktur. Buna karşılık, Başkan Kennedy'nin işbaşına gelmesinden sonra ve büyük ölçüde eski Amerikan Genelkurmay Başkanı General Maxwell Taylor'un etkisiyle geliştirilen «*esnek karşılık*» teorisi, pazarlıkta anlaşmaya varılamadığı takdirde bile geniş çaplı bir çekirdekli savaşa yanaşmamakta ve çekirdekli silâhların, Orta Avrupa'nın bütünüyle çökmesi halinde, ancak durumun gerektirdiği ölçüde ve bölgelerde kullanılmasını öngörmektedir.

Birleşik Amerika'nın «*esnek karşılık*» stratejisini benimsemesi, NATO'nun öteki ortakları arasında iki bakımdan huzursuzluk yaratmıştır. Birincisi, Başkan Kennedy bu stratejiyi benimserken NATO içindeki ortaklarının düşüncesini sormamış; kendi başına, tek yanlı bir karar almıştır. Oysa NATO, Batının savunma gayretlerini birleştirmek ve bu konuda işbirliğini sağlamak için kurulmuş bir örgüttü. Birleşik Amerika'nın kendi ulusal çıkarlarını düşünerek ortaklarından habersiz yeni bir stratejiyi benimsemesi, NATO içinde Sputnik'le birlikte başlayan çatlama daha da genişletmiştir.

İkincisi, Birleşik Amerika'nın geniş çaplı bir çekirdekli savaşı önleyip kendi milyonlarını kurtarmak amacıyla benimsediği bu strateji,¹⁶ NATO'nun Avrupalı üyelerinin çekirdekli dengenin kurulmasıyla birlikte başlayan güvensizliğini de arttırmıştır.

NATO'nun kurulduğu ilk günlerden itibaren, bu örgütün Avrupalı ortakları, geliştirecekleri ortak savunma düzeni ne kadar kuvvetli olursa olsun, güvenliklerinin eninde sonunda Avrupa üzerine açılacak Amerikan çekirdekli şemsiyesi tarafından sağlanacağını

(16) MacNamara'ya göre, böyle bir savaşta, en iyimser bir tahminle, 80 ilâ 120 milyon Amerikalı ölecektir.

pek iyi biliyorlardı. Ancak, Sputnik'ten sonra, bu şemsiyenin açılıp açılmayacağı konusunda ilk endişeyi duymuşlar ve bir güvensizlik duygusuna kapılmışlardı. Birleşik Amerika'nın «*esnek karşılık*» stratejisini benimsemesi bu güvensizliği daha da arttırmıştır, çünkü bu strateji, Amerikan çekirdekli şemsiyesinin Avrupa'nın başının üzerine ancak Washington'un istediği zaman, istediği yerde ve istediği ölçüde açılacağını açıkça gösteriyordu. Başka bir deyişle, o zamana kadar Avrupa devletlerini düşündüren korkulu bir olasılık olan Amerikan çekimserliği, bu stratejinin benimsenmesiyle birlikte, olasılıktan da öteye, acı bir olup - bitti gibi ortaya çıkıvermiştir.

Bunun yanısıra, yeni strateji NATO'nun kanatlarında bulunan ülkelerin güvenliğini de ağır bir ipotek altına koymuştur. Çünkü, yukarıda da söylediğimiz gibi, bu strateji çekirdekli silâhların hiç değilse başlangıçta iki büyük devletin gerekli bulacakları ölçüde ve gerekli sayacakları bölgelerde kullanılmasını öngörmektedir. Böyle olunca, kendi uluslarının varlığını koruyabilmek için, iki büyük devletin ilk çekirdekli darbe hedeflerini kendi topraklarının dışından seçeceklerine şüphe edilemez. Bu durumda, ilk darbelere en açık bölgeler de, üzerlerinde kendilerini tehdit eden çekirdekli başlıklar bulunan, ulaşılması en kolay ve vurulması en az tepki yaratacak olan kanatlardır. Kolaylıkla görüleceği gibi, Türkiye bu tanımlamaya en çok uyan ülkelerin başında gelmektedir.

«*Esnek karşılık*» stratejisinden en çok endişe duyan ülkeler olarak, Fransa ve Federal Almanya buna 1961 yılından başlayarak şiddetle itiraz etmişlerdir. Birleşik Amerika bu itirazlara kulak vermediği içindir ki, Fransa bir yandan kendi çekirdekli gücünü geliştirmeye devam ederken, öteyandan da, 1967 ilkbaharında NATO'nun askerî örgütünden çekilmiştir. Federal Almanya ise, başka çaresi olmadığından, sonunda bu stratejiyi kabul etmek zorunda kalmıştır.¹⁷

IV

Türkiye'ye gelince..

NATO içinde bütün bu gelişmeler ve tartışmalar olagelirken, Türkiye, daha çok yakın zamanlara kadar, şaşılacak bir rahatlık uykusuna yatmıştı.

(17) Bu stratejinin kendi güvenliği açısından biraz sonra inceleyeceğimiz sakıncalarını bildiği için, Türkiye 1967 sonuna kadar bunun ortak NATO stratejisi olarak kabul edilmesine yanaşmamıştı. Fakat Türkiye'nin bu direnmesinin 1967 Aralık ayında yapılan NATO Bakanlar Konseyi toplantısında bilmediğimiz nedenlerle kırıldığı ve Federal Almanya da itirazlarını geri alınca, «*esnek karşılık*»ın nihayet ortak NATO stratejisi olarak benimsendiği anlaşılıyor.

Aslında, NATO'nun şimdiye kadar uyguladığı stratejilerin hiçbiri Türkiye için fazla güvenilir olmamıştır. Türkiye için en fazla güvenlik sağlayan strateji 1950-1957 yıllarında uygulanan ve gibi görünmekle beraber, bunun da çeşitli sakıncaları olmuştur. Gerçekten, yukarıda kısaca değindiğimiz bu strateji Avrupa'da savunma çizgisini «en doğu» da, yani Federal Almanya'nın doğu sınırlarında çekerken, güney - doğu kanadında, bu çizgiyi, Türkiye'nin doğu sınırlarının savunmaya elverişli olmadığı gerekçesiyle, Anadolu'nun içlerine kadar geri alıyordu. Fakat bu stratejinin temeli Amerikan çekirdekli gücüne dayandığı için, savunma çizgisinin nereden geçtiğine fazla dikkat eden olmamıştır.

Ancak, yapılacak savaşın çekirdekli olacağı bir kez kabul edildikten sonra, Sovyetler Birliği'nin de aynı stratejiyi uygulamayı göze alarak saldırıya girişeceği açıktı. Türkiye 1952 yılında NATO'ya girip bu strateji içindeki yerini almakla, iki blok arasında ufak olasılıkla da olsa çıkabilecek bir savaşta, çekirdekli darbe yemek riskini de yüklenmiş oluyordu. Hele 1954 yılında yaptığını söylediğimiz anlaşmayla topraklarını Amerikan üs ve tesislerine açınca, bu risk daha da çoğalmıştır.

* *
*

Yukarıda, ilk Sovyet yapma uydusunun uzaya fırlatılmasının Türkiye üzerinde bazı özel etkileri olduğunu söylemiştik. Bunların birincisi, Türk topraklarının Amerikan füzelerine ve çekirdekli başlıklarına açılmasıdır.

Birleşik Amerika, Sputnik'in atılmasından sonra ortaya çıkan füze boşluğunu (*missile gap*)¹⁸ kapamak için, 1957 Aralığında yapılan NATO Bakanlar Konseyi toplantısında Avrupa'ya orta menzilli Amerikan füzelerinin yerleştirilmesini ve çekirdekli başlıklar depo edilmesini önermiştir. Bu öneriyi toplantıda tek destekleyen devlet, Türkiye olmuştur. Büyük ölçüde o sırada içinde bulunduğu ekono-

(18) Füze boşluğu denilince anlaşılması gereken yalnız Birleşik Amerika'nın elinde uzun menzilli füzelerin yokluğu değil, aynı zamanda uzun menzilli Sovyet füzeleri karşısında ortaya çıkan savunma güçlükleridir de... Gerçekten, Sovyetler Birliği bu füzelerini geliştirinceye kadar Birleşik Amerika yalnız uçakları izleyecek radar perdeleriyle yetinmişti. Bu füzeler belirdikten sonra, Birleşik Amerika'nın şimdi yalnız bir karşı füze sistemi kurması gerekmemiş, aynı zamanda, yeni izleme ve dinleme sistemleri geliştirmesi de gerekmiştir. İşte Türkiye'deki Amerikan izleme ve dinleme tesislerinin alabildiğine gelişip yaygınlaşması da bundan sonradır.

mik sıkıntıyı giderecek kadar cömert bir Amerikan yardımı sağlamak ümidi, biraz da Sovyetlerin böylece kazandığı üstünlüğün Türk güvenliğine büyük bir tehlike olduğu inancıyla, Menderes, Türkiye'yi Amerikan füzelerine ve çekirdekli başlarına açmakta çok istekli görünmüştür. Bunun üzerine Türkiye ile Birleşik Amerika arasında 1958 Kasımında yeni bir ikili anlaşma yapılarak, İzmir yakınlarındaki Çiğli'de 15 füzelik bir Jüpiter rampası kurulmuştur. Bilindiği gibi, bu rampa, 1962 Küba buhranı sırasında Washington ile Moskova arasında yapılan bir pazarlık sonunda kaldırılacaktır.

Sputnik'in Türkiye üzerine yaptığı ikinci etki, dolaylıdır. Sovyetlerin uzaya ilk yapma uydularını fırlatmalarıyla birlikte NATO'nun eski stratejisinin değiştiğini ve General Norstad'ın ortaya attığı «ara» (*pause*) teorisinin geliştiğini biliyoruz. Bu teori, Türkiye için çok elverişsiz ve tehlikeli bir strateji taslağıydı. Gerçekten, Norstad teorisinde önce klâsik bir savaş, onun arkasından da pazarlıklar öngörüldüğüne göre, bunlardan en hırpalanarak çıkacak ülkelerin başında Türkiye vardı. Çünkü, ilk ağızda yapılacak klâsik savaş güney - doğu kanadında bizim üzerimizde geçeceği gibi Sovyetlerle sınır komşusu olduğuna göre, pazarlık için en elverişli adaylardan biri de bizdik. Fakat Türk dış politikasını yönetenler asıl bu konular üzerinde düşünecekleri yerde, «barış bölünemez bir bütündür, ancak ortak savunmayla korunabilir» sloganıyla, Türk topraklarını, İncirlik'teki Amerikan stratejik hava üssünün yanısıra, bir de Çiğli'deki Jüpiter füzelerine açmışlardır.

* *

*

Birleşik Amerika'nın «*esnek karşılık*» stratejisini benimsemişlikle Türkiye'deki Amerikan üs ve tesisleri Türk güvenliği için daha büyük bir tehlike oluvermişlerdir.

Gerçekten, bu stratejiyi incelerken, iki büyük devlet arasında çıkacak bir çatışma pazarlık yoluyla önlenemezse, çekirdekli silâhların yöneltileceği ilk hedeflerin başında, Sovyetler'e yakınlığı ve üzerindeki çekirdekli başlıklar yüzünden, Türkiye'nin geldiğini söylemiştik. Gerçi dünyada artık iyice yerleşen çekirdekli denge sonunda, iki büyük devletin, kendi ulusal çıkarlarını doğrudan doğruya tehlikede görmedikçe Avrupa'da birbirleriyle açık bir savaşa tutuşmaları olasılığı yok denecek kadar azalmıştır. Bu bakımdan, bu stratejik değişiklikten sonra da, NATO içinde olmanın kendi başına Türk güvenliği için tehlikeli birşey olmadığı söylenebilir. Fakat, topraklarımızdaki Amerikan üs ve tesisleri yüzünden durum böyle değildir. İki büyük devlet bugün Avrupa'da birbirleriyle karşı karşı-

ya gelmemek için özel bir dikkat göstermekle beraber, dünya çapındaki üstünlük yarışmaları yüzünden yeryüzünün çeşitli bölgelerinde görülen yersel çekişmelere ve çatışmalara karışmakta; ağırlıklarını şu, ya da bu devletin, ya da devletler topluluğunun arkasına koymak zorunu duymaktadırlar. Bu yüzden de, genel politikaları gereğince, her an, istemedikleri bir karşılaşmaya sürüklenebilirler ki, buna «tırmanma» (*escalation*) diyoruz. Topraklarımızdaki Amerikan üs ve tesisleri, Türkiye'yi kendi isteği dışında ve kendi ulusal çıkarları hiç gerektirmediği halde bu «tırmanma»nın içine çekmek olanağını yaratan kuruluşlardır. Eğer iki devlet «esnek karşılık» stratejisi gereğince seçilmiş hedefler üzerine darbe vurmak isterlerse, Sovyetler Birliği için bunlardan daha iyi bir hedef bulunabilir mi? ¹⁹

Türkiye NATO'ya dünya çapında bir çekişmeye karışıp ortadan yokolmak için değil, fakat Sovyetler karşısında kendi toprak bütünlüğünü ve güvenliğini korumak amacıyla katılmıştı. Eğer NATO bugün Türkiye'nin bu amacını sağlıyorsa, o zaman topraklarımızı Amerikan üs ve tesislerine açmayı ve böylece dünya çapındaki bir çekişmeye karışmayı belki, Türk toprak bütünlüğünü ve güvenliği için ödemek zorunda olduğumuz bir bedel sayabiliriz. Fakat hemen söyleyelim ki, NATO bugünkü stratejisiyle, topraklarımızdaki Amerikan üs ve tesislerle Türk güvenliğini ağır ipotekler altına koyduğu gibi, Sovyetler Birliği karşısında toprak bütünlüğümüzü sağlayabilecek durumda da değildir.

Çekirdekli denge kurulduktan sonra, iki büyük devletin, kendi ulusal çıkarlarını doğrudan doğruya tehlikede görmedikçe birbirleriyle savaşmayacaklarını söylemiştik. Her iki devlet de, istemedikleri bir savaşa sürüklenmemek için akla gelebilecek bütün tedbirleri almaktadırlar. Bu tedbirlerin içinde yanlışlıkla bir savaş çıkmasını önlemek amacıyla Washington ile Moskova arasında bir «kırmızı hat» çekmek olduğu gibi, ortaklarıyla kurdukları ittifak bağlantılarını kendi işlerine geldiği gibi yorumlamak da vardır.

NATO içinde Türkiye'nin ortağı olan Birleşik Amerika, eğer Türkiye'ye bir Sovyet saldırısı yöneltirse, bunu kendi ulusal çıkar-

(19) Örneğin, eğer 1962 Küba buhranı sırasında Sovyetler Birliği gerileseydi çıkacak savaşın topraklarımızdaki Amerikan üs ve tesisleri yüzünden Türkiye'ye tırmanması işten bile olmayacaktı. Aynı biçimde, eğer 1967 Orta Doğu buhranı sırasında Sovyetler Birliği ağırlığını Arapların arkasına koysaydı ve iki büyük devlet bu bölgede karşı karşıya gelse, Türkiye gene aynı nedenle buna karışmaktan kurtulamayacaktı. Bugün ise, aynı tehlike, Vietnam anlaşmazlığı yüzünden Türkiye'nin başında Demokles'in kılıcı gibi asılı durmaktadır.

ları için tehlikeli görecektir ve Türkiye'nin yanında, çekirdeksiz - çekirdekli bütün gücüyle yer alacak mıdır? Birleşik Amerika, Türkiye'nin son yıllarda yaptığı bütün çalışmalara rağmen, bu soruya kesin bir karşılık vermemektedir.

Birleşik Amerika, «*esnek karşılık*» stratejisiyle birlikte «*saldırı*» kavramını da büyük bir esneklikle yorumlamaya başlamıştır.¹⁹ Başka bir deyişle, Sovyetler Birliğiyle karşı karşıya gelmek olasılığını azaltmak için NATO bölgesi içinde çıkacak bütün çatışmaları, Andlaşmanın 5'inci maddesinde öngörülen «saldırı» deyimini içine sokmak istememektedir. Kendisine, ya da Orta Avrupa'ya yöneltilecek bir Sovyet hareketini Amerikan ulusal çıkarlarını doğrudan doğruya tehlikeye düşüren bir «saldırı» olarak kabul edeceğini açıkça söylemekle beraber, kanatlarda, yani Türkiye ve Norveç sınırlarında çıkacak bir çarpışmayı bütün NATO örgütünü işletecek bir «saldırı» olarak değil, fakat «*mahallî çatışma*» (*local hostile activity*) olarak görmek eğilimindedir. Başka bir deyişle, eğer bugün Sovyetler Birliği Türkiye'nin Doğu illeri üzerinde istekler ileri sürse ve bu istekleri gerçekleştirmek için harekete geçse, Birleşik Amerika bunu bütün NATO örgütünün işletilmesini gerektirecek bir «saldırı» gibi karşılamayacak; belki Türkiye'ye kendisini Sovyetlerle çekirdekli çatışmaya sürüklemeyecek nitelikte, sınırlı bazı yardımlar yapacak, belki de Sovyetlerle bu konuda pazarlığa oturacaktır.

Türk görevlilerinin şimdiye kadar NATO içinde ve Türkiye'ye yöneltilecek bir Sovyet hareketinin bu örgütü hemen ve bütünüyle işletecek bir «saldırı» sayılması yönünde yaptıkları bütün çalışmalar boşa gitmiştir. Ancak, Birleşik Amerika ve NATO Türkiye'ye yöneltilecek bir Sovyet hareketini kağıt üzerinde «saldırı» olarak kabul etseler bile, çekirdekli karşılaşma anı geldiği zaman, Türkiye'nin yardımına koşacaklar mıdır? Çekirdekli silâhların korkunç yoketme gücü dikkate alınınca, Birleşik Amerika'nın Türkiye'nin toprak bütünlüğünü korumak için kendi milyonlarının yaşantısını tehlikeye atması elbette beklenemez. Birleşik Amerika bugün kendi ulusal çıkarları gereğince Türkiye'deki üslerini, dinleme ve izleme tesislerini koruyabilmek için sözle bizim yanımızda görünmektedir ama, bu sözü yazıya da dökse, çekirdekli çatışma anında kendi yaşantısını elbette Türkiye'nin toprak bütünlüğünden daha çok düşünecektir.

Üstelik, bugün bize yazılı güvence verip Türkiye'ye yöneltilecek bir Sovyet hareketini «saldırı» olarak kabul edeceğini belgelese bile, Kuzey Atlantik Andlaşmasının 5'inci maddesi kendisine çekir-

dekli çatışma anı gelince kullanabileceği bütün kaçamak yollarını açık bırakmaya devam edecektir. Gerçekten, bu madde bir «saldırı» halinde otomatik bir silâhlı yardımlaşma öngörmemekte; yalnızca, «*silâhlı kuvvet kullanılması da dahil, gerekli göreceği bütün tedbirler*»in alınmasını öngörmektedir. Yani, bu tedbirler içinde silahlı kuvvet kullanılması olabilir de, olmayabilir de..

Başkan Johnson, 1964 Haziranında o zamanın Başbakanı İsmet İnönü'ne gönderdiği ünlü mektubunda bu gerçeği bize pek açıkça hatırlatmıştır.²⁰

* *
*

Bütün bu yazdıklarımızdan da anlaşılıyor ki, bugün NATO içinde olmak Türk güvenliğini bütünüyle korumaya yetmediği gibi, Türkiye'ye güvensizlik de getirmektedir.

Türk güvenliğini korumaya yetmemektedir; çünkü Birleşik Amerika Türkiye'ye yöneltilecek bir silâhlı Sovyet hareketini bütün NATO örgütünü, daha önemlisi kendi çekirdekli gücünü işletecek bir «saldırı» saymaya istekli görünmemekte, bir «mahallî çatışma» saymaktadır. Bu Amerikan davranışı, NATO'nun önce korkutucu, sonra da koruyucu ve durdurucu etkisini, Türkiye açısından önemli biçimde azaltmaktadır. Üstelik, Türkiye'ye yöneltilecek bir Sovyet hareketini «saldırı» diye görse bile, Kuzey Atlantik Andlaşmasının 5'inci maddesi, çekirdekli çatışma anı gelince, Türkiye'nin toprak bütünlüğünden çok kendi milyonlarının yaşantısını düşünecek olan Birleşik Amerika'ya, gerilemek için büyük bir açık kapı bırakmaktadır.

Türkiye'ye güvensizlik getirmektedir; çünkü, tırmanma sonucu Birleşik Amerika ile Sovyetler Birliği arasında çıkabilecek ve Türk ulusal çıkarlarını hiç ilgilendirmeyen bir savaşta, Türkiye'deki Amerikan üs ve tesislerle «*esnek karşılık*» stratejisi yüzünden, topraklarımızı ilk çekirdekli darbe hedefleri arasına sokmaktadır. Tabii, bu arada, böyle bir savaş çekirdekli çatışmaya dökmek isteme-

(20) Başkan Johnson, bu mektubunda, bu konuda şöyle demektedir : «Ayrıca, Türkiye tarafından Kıbrıs'a yapılacak askerî bir müdahale Sovyetler Birliği'nin meseleye doğrudan doğruya karışmasına yol açabilir. NATO müttefiklerinizin tam rıza ve muvafakatlari olmadan Türkiye'nin girişeceği bir hareket neticesinde ortaya çıkacak bir Sovyet müdahalesine karşı Türkiye'yi müdafaa etmek mükellefiyetleri olup olmadığını müzakere etmek fırsatını bulmamış olduklarını takdir buyuracağınız kanaatindeyim.» Bakınız : **Dışişleri Bakanlığı Belleteni**, 16 (Ocak 1966), sh. 101.

meleri durumunda, Türkiye'nin iki büyük devlet arasında pazarlık konusu olmak adaylığı da, çok kuvvetlidir.

Bütün bunların yanısıra, bütün NATO içinde olmak Türk dış ve savunma politikalarına önemli karar ve davranış darlıkları da getirmektedir. id

Kıbrıs bunalımları sırasında açıkça anlaşılmıştır ki, NATO ile bugünkü bağlantıları ve NATO içindeki fiilî durum, Türkiye'nin kendi ulusal çıkarlarını ilgilendiren konularda karar alma hürlüğünü önemli biçimde kösteklemektedir.

Amerikan Devlet Başkanı Johnson, 5 Haziran 1964 tarihinde o zamanın Başbakanı İsmet İnönü'ne yolladığı ünlü mektubunda şöylediyor :

«(Amerikan) Dışişleri Bakanı (Dean) Rusk, La Haye'de yapılan son NATO Bakanlar Konseyi toplantısında, Türkiye ile Yunanistan arasında bir harbin, kelimenin tam mânâsıyla düşünülemez olarak telâkki edilmesi gerektiğini beyan etmişti.»

Bu sözler, bağlantıları bugünkü biçimde sürüp gittikçe, Türkiye'nin NATO üyelerinden herhangi biriyle düşebileceği bir anlaşmazlığı kendi kararlarıyla değil, Teşkilâtın en güçlü üyesi olan Birleşik Amerika'nın uygun göreceği biçimde çözmek zorunda olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Dahası var... Gene Kıbrıs bunalımları sırasında görülmüştür ki, NATO ile bağlantıları bugünkü biçimde sürüp gittikçe ve kendisine *ulusal bir savunma politikası çizmedikçe*, Türkiye yalnız karar alma hürlüğünden değil, aynı zamanda alacağı kararları uygulamak hürlüğünden de yoksun kalacaktır.

Başkan Johnson, yukarıda sözünü ettiğimiz mektubunda, Türkiye'ye yapılan Amerikan askeri yardımının Birleşik Devletlerin onayı olmadan verilmiş amaçlarının dışında kullanılamayacağını belirttikten sonra, şöyle demektedir :

«... Türkiye'nin Kıbrıs'a yapacağı bir müdahalede Amerika tarafından temin edilmiş olan askerî malzemenin kullanılmasına Birleşik Devletlerin muvafakat edemeyeceğini, size bütün samimiyetimle ifade etmek isterim.»

Bu açık söyleyişe bakınca, Türkiye'nin NATO çerçevesinde aldığı silâh yardımına bel bağladıkça ve ortak savunma endişelerini

ulusal savunma endişelerinin üzerinde tuttukça kendi ulusal çıkarlarını koruyamayacağını söylemek, herhalde aşırı bir öneri sayılmaz.²¹

V

Bütün bu gerçeklerin artık birer birer gün ışığına çıkmış olmaları üzerine, bugün Türkiye'de NATO ile ilişkilerimiz konusunda geniş tartışmalar başlamış bulunuyor.

Bunlar, iç politika endişelerile değil de Türkiye'nin güvenliği açısından ele alındıkça, sağlıklı tartışmalardır. Ancak, ne yazık ki, bunların büyük bir kısmında Türkiye'nin güvenliği konusunun ikinci plâna itildiği, iç politika hesaplarının ağır bastığı görülüyor. Örneğin, siyasal yelpazenin sağında bulunan partiler, bu arada iktidar partisi, NATO ile ilişkilerimizi yeniden gözden geçirmenin Türk solcularını kuvvetlendirmesinden, hattâ bunlara iktidar yolunu açmasından endişelenerek böyle birşeyin sözünü bile duymak istemezken; bu yelpazenin en solunda bulunanlar da, NATO'dan ayrılmayı savunurken, Türkiye'nin güvenliğinden çok, Türk iç politika düzenini Batı etkisinden kurtarmak ve yurdumuzda kendi gerçeklerimize uygun yeni bir yönetim biçimi kurulması olanağını yaratmak peşinde olduklarını kimseden gizlemiyorlar.

NATO konusunu bir iç politika sorunu yapmak, çekirdekli bir savaş tehlikesinin her zaman kapının arkasında durduğu şu sırada, Türk güvenlik politikasında acele yapılması gerekli değişiklikleri geciktirmekten başka hiçbir şeye yaramayacaktır. Bu bakımdan, şimdi -hangi kanatta bulunurlarsa bulunsunlar- bütün Türk politikacılarına ve aydınlarına düşen, iç politika hesaplarını bir yana bırakarak, yapılması gerekli değişiklikler üzerinde anlaşmak ve Türk yöneticilerini bunları gerçekleştirmeye zorlamaktır. Eğer böyle yapmayıp NATO'dan çikalım, çıkmayalım tartışmalarıyla zaman kaybedecek olursak, korkarız ki, sonra çok geç kalacağız.

* *

*

Bugünkü uluslararası ortamda, Türkiye'nin ulusal güvenliğini sağlamak için izleyebileceğimiz en uygun yol nedir ?

Bu soruya verilecek radikal karşılık, ortak savunma örgütlerinin iki dev-ülke arasındaki çekirdekli denge sonunda eski önem-

(21) Türk ulusal savunmasının sorunları konusunda, şu yazımıza bakılmalıdır: «Türk Ulusal Savunması Üzerine Düşünceler», **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, XXI, 4 (Aralık 1966), sh. 197-225.

lerini ve güvencelerini yitirdikleri günümüzde bu gerçeği açıkça kabul etmek; kendimize NATO dışında bir ulusal savunma stratejisi çizmek; böylece hem bu dev-ülkeler arasındaki yarışmanın dışına kaçmak, hem de kendi gereklerimize daha uygun bir güvenlik politikası izlemektir.

Daha açık bir deyişle NATO'dan ayrılıp ulusal bir savunma düzeni geliştirmek diye özetleyebileceğimiz bu yolun izlenebilmesi, ancak, geniş halk kütlelerinin desteğine bağlıdır.

Geniş halk kütlelerinden bu yolda bir istek gelmedikçe Türkiye'yi NATO'dan çıkarmaya kalkışacak iktidarlar, karşılarında, bazı iç ve dış kuvvetleri bulacaklardır.

NATO'dan ayrılmak denemesinin karşısına dikilecek iç kuvvetlerin en önemlisi, ordudur. Açıkça söylemek gerekir ki, bugün ordu Türkiye'de hâlâ çok önemli bir siyasal güç, çok etkili bir baskı ve çıkar grubudur. Bu önemini ve etkisini, büyük ölçüde, NATO çerçevesinde alınan askerî yardımlara borçludur. Türkiye'nin NATO'dan çıkmak istemesi, bu yardımları kaybetmesi demek olacaktır ki, bunun sonucunda, ulusal bir savaş endüstrisinin geliştirilmesine kadar Türk silâhlı kuvvetleri sarsıntı geçirecektir. Bundan başka, NATO'dan ayrılacak bir Türkiye için bugünkü kadar büyük bir ordu beslemek gereği de kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Biz bugün, sayısı yarım milyonu aşan askeri silâh altında tutuyorsak, bunun nedenlerinden biri de, içinde bulunduğumuz ortak savunma düzenlerinin, ortaklarımız Sovyetler Birliği'nin karşısına yeteri kadar tümen çıkaramadıkları için, bizden mümkün olduğu kadar çok asker istemeleridir.²² Hiç değilse yüksek rütbeli bazı Türk subayları arasında, ordunun itibarının silah altında tuttuğumuz asker sayısı ile doğrudan doğruya oranlı olduğu yolunda yaygın bir kanı vardır. Bunlar, NATO'dan çıkmanın asker sayısını azaltmamıza giden bir adım olduğunu düşünerek, bu yoldaki her kararın karşısına dikilmek isteyeceklerdir.

Türkiye'nin yapacağı bir NATO'dan ayrılma denemesinin karşısına dikilecek en önemli dış kuvvet ise, Birleşik Amerika'dır. Birleşik Amerika, Türkiye'nin NATO'da kalmasını kendi ulusal güvenliği bakımından gerekli gördükçe, bizim bu örgütün dışına çıkmamızı elinden gelen bütün yollardan, hattâ toprak bütünlüğümüz bahasına önlemeye çalışacaktır. İnönü, 1965 yılında «yeni bir dünya düzeni kurulur ve Türkiye onun içindeki yerini alır» dediği zaman iktidarda birkaç ay bile kalamadı. Türkiye'yi NATO'dan çıkarmak isteyen bir iktidarın yerinde kalabileceği, hattâ bunu savunan

bir partinin iktidara gelebileceği, çok şüphelidir. Bu acıdır ama, gerçektir.

NATO'dan ayrılmamızı istemeyen iç ve dış kuvvetlerin bu yolda alınacak bir kararı ancak bir durumda saygıyla karşılayacakları kanısındayım. Eğer bu karar geniş halk kütlelerinin isteği üzerine alınırsa.. Gerçi şu sırada herşeyden çok günlük geçiminin kaygısı içinde olan halk kütleleri NATO konusuyla yakından ilgili değildir. Buna Sovyetler Birliği karşısında duyulan geleneksel güvensizlik de eklenince, bu kütlelerin kısa zamanda NATO'dan ayrılışı benimsemişi beklenemez. Fakat durum kendisine açık sözle, açık yürekle anlatıldıkça, Türk ulusu eninde sonunda gerçeği görecektir ve NATO konusundaki kesin yargısını verecektir. İşte ancak o zamandır ki, Türkiye'nin NATO'dan çıkmakla ilgili olarak alacağı karara iç kuvvetler uymak gereğini duyacaklar ve gene ancak o zamandır ki, dış kuvvetler, Türk topraklarındaki varlıklarını koruyabilmek için iç politika dolapları çeviremeyecekler, Türkiye'yi ikinci bir Vietnam yapmak cesaretini kendilerinde göremeyeceklerdir.

* *

*

Bu zamanın gelmesi için bir yandan kamu oyuna gerçekleri anlatmaya çalışırken, öteyandan Türk güvenliğile ilgili olarak alınabilecek bazı yakın tedbirler vardır.

Bunların başında, Türkiye'nin, kendi ulusal çıkarlarını doğrudan doğruya ilgilendirmeyen sorunlar yüzünden savaşa sürüklenmesini önlemek geliyor. Bunun için topraklarımızdaki bütün çekirdekli saldırı hedeflerini, yani Amerikan üsleriyle tesislerini kaldırarak iki dev-ülke arasında dünyanın başka kesimlerinde çıkabilecek çatışmaların bize kadar tırmanmalarına engel olmalıyız.

Gene Türkiye'nin kendi ulusal çıkarlarını doğrudan doğruya ilgilendirmeyen sorunlar yüzünden savaşa sürüklenmesini önlemek için, Kuzey Atlantik Andlaşmasının beşinci maddesinin otomatik olmadığı unutulmamalı, Avrupa'da çıkabilecek savaşlar sırasında davranış hürlüğümüz titizlikle korunmalıdır. Fakat bunun için de, biraz önce söylediğimize uygun olarak, topraklarımızdaki Amerikan üs ve tesislerinden kurtulmamız gereklidir.

Eğer asıl amaç Sovyetler Birliği karşısında güvenliğimizi korumaksa, Sovyetler Birliği'ni kışkırtıcı bir politika izlememeye dikkat etmeli; NATO çerçevesinde yapılan ikili, ya da çok taraflı anlaşmalarda başkalarına kendi topraklarımızda böyle bir politika izle-

mek yeteneğini yaratan bütün kapıları kapamalıyız. Eğer Sovyetler Birliği bizim bütün bu dikkatimize rağmen gene de Türkiye'ye karşı silâhlı bir harekete girişirse, bunun Birleşik Amerika'ya ve öteki NATO üyelerine çeşitli açık kapılar bırakacak bir «mahallî çatışma» değil, bir silâhlı «saldırı» olduğunu NATO içindeki ortaklarımıza mutlaka benimsetmeliyiz.

NATO'nun Birleşik Amerika'nın ulusal çıkarlarına göre düzenlenen stratejiler benimsemesine karşı çıkmalıyız. Hele bu stratejilerin Amerika'nın güvenilemez çekirdekli gücüne dayanan stratejiler olmasına hiç göz yummamalıyız.

NATO üyeliğinin ve ikili anlaşmaların Türk egemenlik ve bağımsızlığıyla çelişen kayıtlarından kurtulmalı; Batılı ortaklarımızın Türk iç ve dış politikalarına karışmalarına izin vermemeliyiz.

Asıl amacın Türk ulusal güvenliğini korumak olduğunu gözden kaçırmamalı; ortak savunmanın ulusal savunmayı ikinci plâna itmesine göz yummamalı; kumanda aksaklıklarını gidermeli; davranış hürlüğümüzü sağlayabilmek amacıyla ekonomik ve askerî dış yardımlara bağılıktan biran önce kurtulmaya çalışmalıyız.

* *

*

Bunların bir bölümünü gerçekleştirmek Türkiye'nin elindedir. Bir bölümünü gerçekleştirmek de NATO içindeki ortaklarımızın anlayışına bağlıdır. Eğer ortaklarımız bu anlayışı göstermezlerse o zaman bugün içinde bulunduğumuz en önemli güçlük kolaylıkla giderilecek ve Türk kamu oyu, NATO üyelerinin bizim güvenliğimizden çok kendi çıkarlarıyla ilgili olduklarını açıkça anlayarak bugünkü savunma bağlantılarımızın yararlığı üzerinde düşünmeye başlayacaktır.

Türkiye'nin NATO konusunda radikal kararlar alması, ancak kamu oyunu bu uyanmasından sonra mümkündür. Hem de, iç ve dış politika taktiklerinden hiçbir sarsıntı geçirmeden.